

І.Н. Карпунь

Санація підприємств

Підручник

**Видавництво “Магнолія 2006”
Львів**

УДК 658.16(075.8)

К 26

Відтворення цієї книги або будь-якої її частини заборонено без письмової згоди видавництва. Будь-які спроби порушення авторських прав будуть переслідуватися у судовому порядку.

Рецензенти:

В.С. Марцин — академік АНВШ України, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедрою фінансів Львівського банківського інституту;

М.М. Павлишенко — доктор економічних наук, професор кафедри економіки підприємств Львівської комерційної академії;

Ф.Т. Міколяш — кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту організації імені професора Є. Храпливого Львівського державного аграрного університету.

Карпунь І.Н.

К 26 Санация підприємств: Підручник. — Львів: “Магнолія 2006”,
— 448 с.

ISBN 978-966-2025-43-9

Підручник “Санация підприємств” започаткований як базовий курс дисципліни, що інтенсивно розвивається в гоні економічних наук; присвячений висвітленню логіки і принципів управління процесами фінансової санації та банкрутства суб’єктів господарювання. На основі використання закордонного досвіду та вітчизняної практики діяльності підприємств в теоретичному і практичному аспектах обґрунтовано концептуальні засади санації відповідної складової вітчизняної економічної науки, висвітлено економічний зміст та нормативно-методичне забезпечення процесів санації в Україні. Докладно з’ясовано законодавчі акти щодо банкрутства й ліквідації боржників. Особливу увагу приділено складанню програми та плану санації, забезпеченню джерел фінансування та маневрам кредиторів (банків) у відносинах з фінансово неспроможними підприємствами–боржниками, а також розглянуто особливості санаційних заходів банківських установ. Значну увагу приділено методиці санаційного аудиту, організації контролінгу та основним домінантам запобігання кризовим явищам на підприємствах.

Адресовано викладачам і студентам вищих навчальних закладів, науковцям і практикам, які спеціалізуються в даній галузі.

УДК 658.16(075.8)

© І.Н. Карпунь

© “Магнолія 2006”

ISBN 978-966-2025-43-9

Зміст

Вступ	7
Розділ 1. Підприємство в економічній системі суспільства	9
Глава 1. Підприємство як суб'єкт господарювання	9
1.1. Сутність підприємства, його цілі та завдання	9
1.2. Економічний механізм регулювання діяльності підприємства	20
1.3. Ризики у діяльності підприємства	24
<i>Завдання і запитання для самоконтролю</i>	29
Глава 2. Економічна безпека підприємства	30
2.1. Сутність економічної безпеки підприємства	30
2.2. Фактори впливу на економічну безпеку підприємства	36
2.3. Стратегічні передумови економічної безпеки підприємства	39
<i>Запитання і завдання для самоконтролю</i>	45
Глава 3. Сутність фінансової санації підприємств	46
3.1. Підприємство як об'єкт фінансової кризи (банкрутства)	46
3.2. Механізм управління фінансовою санацією підприємств.....	57
3.3. Критерії ефективності санаційних заходів на підприємстві	66
<i>Запитання і завдання для самоконтролю</i>	73
Глава 4. Планування фінансового оздоровлення підприємства	75
4.1. Планування санаційних заходів як домінуюча функція управління.....	75
4.2. План фінансової санації підприємства	78
4.3. Планування санаційних заходів на принципах бюджетування.....	86
4.4. Моніторинг реалізації заходів плану санації	93
<i>Запитання і завдання для самоконтролю</i>	97
Розділ 2. Дослідження засад ймовірності банкрутства суб'єктів господарської діяльності	98
Глава 5. Методичні основи аналізу ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання	98
5.1. Особливості аналізу неплатоспроможності підприємства в умовах ринкової економіки	98

5.2. Аналіз кредитоспроможності підприємства	106
5.3. Методи прогнозування можливого банкрутства підприємства.....	111
5.4. Методика оцінки прогнозування банкрутства підприємств.....	118
<i>Запитання і завдання для самоконтролю.....</i>	<i>122</i>
Глава 6. Концепції антикризового контролінгу.....	123
6.1. Сутність та основні пріоритети фінансового контролінгу	123
6.2. Механізм стратегічного фінансового контролінгу	129
6.3. Сутність оперативного фінансового контролінгу	137
6.4. Концепція санації фінансового контролінгу.....	140
<i>Запитання та завдання для самоконтролю.....</i>	<i>146</i>
Глава 7. Методологічні завдання санаційного аудиту	148
7.1. Сутність та основні завдання санаційного аудиту.....	148
7.2. Санаційна здатність підприємства та її оцінка.....	153
7.3. Методи та програма санаційного аудиту.....	156
7.4. Порядок проведення санаційного аудиту.....	158
7.5. Сутність аудиторського висновку та звіту.....	163
<i>Запитання і завдання для самоконтролю.....</i>	<i>166</i>
Розділ 3. Санаційні заходи	168
Глава 8. Економічний механізм санації балансу.....	168
8.1. Бухгалтерський баланс як основна складова фінансового аналізу.....	168
8.2. Сутність власного капіталу.....	171
8.3. Прибуток (збиток) — фактори діяльності господарюючих суб'єктів.....	175
8.4. Зміст санації балансу (чистої санації).....	182
<i>Запитання і завдання для самоконтролю.....</i>	<i>185</i>
Глава 9. Санаційна реструктуризація підприємства.....	187
9.1. Сутність реструктуризації підприємств.....	187
9.2. Форми реструктуризації підприємства	189
9.3. Передавальний та розподільний баланси.....	202
<i>Запитання і завдання для самоконтролю.....</i>	<i>203</i>
Глава 10. Санація суб'єктів господарювання з урахуванням сфери діяльності.....	204
10.1. Санація галузей матеріального виробництва.....	204
10.2. Санаційні заходи в аграрному секторі економіки.....	217
10.3. Зарубіжний досвід санаційних заходів підприємств	222
<i>Запитання і завдання для самоконтролю.....</i>	<i>224</i>
Глава 11. Санаційні аспекти комерційних банків	226
11.1. Суть банківської системи України.....	226
11.2. Ризики в діяльності комерційних банків.....	231
11.3. Санація комерційного банку	235
11.4. Санаційна реорганізація комерційного банку.....	242

11.5. Заходи щодо оздоровлення банківських установ України	244
<i>Запитання і завдання для самоконтролю</i>	246
Розділ 4. Фінансування санації підприємств	248
Глава 12. Основи фінансування санації підприємств.....	248
12.1. Потреба в капіталі для фінансування санації підприємств	248
12.2. Правила фінансування та його рівновага	255
12.3. Ефект фінансового лівериджу	259
<i>Запитання і завдання для самоконтролю</i>	262
Глава 13. Внутрішні фінансові джерела санації підприємства	264
13.1. Програма внутрішніх джерел фінансової стабілізації	264
13.2. Збільшення вхідних грошових потоків	266
13.3. Зменшення вихідних грошових потоків	272
<i>Запитання і завдання для самоконтролю</i>	280
Глава 14. Зовнішні фінансові джерела санації підприємства	281
14.1. Санація із залученням коштів власників підприємства	281
14.2. Фінансова участь кредиторів у санації боржників	287
14.3. Фінансова участь персоналу в санації підприємства	292
<i>Запитання і завдання для самоконтролю</i>	293
Глава 15. Державна фінансова підтримка санації підприємства	295
15.1. Зміст державної санаційної підтримки підприємств	295
15.2. Форми та методи державної фінансової підтримки санації підприємств.....	298
15.3. Сприяння інноваційному розвитку підприємств	306
<i>Запитання і завдання для самоконтролю</i>	308
Розділ 5. Економіко-правові аспекти оздоровлення підприємств	310
Глава 16. Економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації підприємства	310
16.1. Законодавство про банкрутство і санацію підприємства	310
16.2. Фінансова санація на ухвалу господарського суду	318
16.3. Мирова угода	323
16.4. Податкові та інші аспекти банкрутства та ліквідації підприємств	325
<i>Запитання і завдання для самоконтролю</i>	327
Глава 17. Правові засади оцінювання вартості майна підприємства	329
17.1. Основні засади оцінювання вартості майна підприємства	329
17.2. Оцінювання вартості підприємства як цілісного майнового комплексу та вартості корпоративних прав	334

17.3. Оцінювання об'єктів нерухомості нематеріальних активів і рухомого майна підприємств	338
<i>Запитання і завдання для самоконтролю</i>	344

Розділ 6 Основні доміанти в антикризовій діяльності на підприємстві 346

Глава 18. Інвестиційні ресурси 346

18.1. Формування і регулювання фінансових інвестицій	346
18.2. Іноземні джерела інвестиційних ресурсів	351
18.3. Ефективність виробничих і фінансових інвестицій.....	354
18.4. Управління інвестиціями на підприємстві	359
<i>Запитання і завдання для самоконтролю</i>	362

Глава 19. Інноваційні процеси..... 363

19.1. Суть інновацій та інноваційної діяльності.....	363
19.2. Організаційний процес нововведень	369
19.3. Ефективність технічних та організаційних нововведень.....	372
<i>Запитання і завдання для самоконтролю</i>	377

Глава 20. Маркетингова діяльність.....378

20.1. Суть маркетингу в антикризовій діяльності підприємства	378
20.2. Маркетингові дослідження і сегментація ринку	383
20.3. Управління маркетингом.....	388
<i>Запитання і завдання для самоконтролю</i>	395

Глава 21. Інформаційні технології і системи в діяльності підприємства 396

21.1. Сутність інформаційних ресурсів підприємства.....	396
21.2. Властивості інформаційних технологій і систем в діяльності підприємства.....	402
21.3. Технологія створення інформаційної системи.....	407
<i>Запитання і завдання для самоконтролю</i>	412

Глосарій..... 413

Література 429

Додатки..... 432

Вступ

*Ми стільки можемо, скільки знаємо
Ф. Бекон (1561-1626)*

В умовах формування та розвитку ринкових відносин основна увага господарської діяльності зміщується до первинної ланки економічної системи — підприємства. Підприємство є основним структуроутворюючим елементом економіки. На підприємствах зосереджені найбільш кваліфіковані кадри, вирішуються проблеми раціонального використання ресурсів, високопродуктивної техніки, технології, розробляються бізнес-плани, здійснюються маркетингові дослідження та ефективне управління — менеджмент.

Однак виживають лише ті підприємства, які найбільш правильно і компетентно усвідомили вимоги ринку, організували виробництво конкурентоспроможної продукції, послуг, уміло здійснюють мотивацію висококваліфікованої творчої праці персоналу.

Тому сукупність економічних проблем, які виникають у процесі динамічного функціонування підприємств, повинні вирішувати спеціалісти, які здобули високий рівень знань, відповідну професійну підготовку, мають достатній рівень кваліфікації.

Однак сучасна економічна обстановка характеризується фінансовою нестабільністю, інфляцією, фазами спаду, депресії, що циклічно чергуються із незначним зростанням обсягу виробництва. У цих умовах результати діяльності будь-якого підприємства економічно коливаються. Це призводить до такого стану, що одні підприємства порівняно благополучно проходять традиційні для життєвого циклу стадії зростання, інші ж, вичерпавши можливості протистояння тенденціям стагнації, депресії, кризи взаємних неплатежів, наближаються до банкрутства.

Багато в чому неплатежі в економіці породжено, крім факторів зовнішнього характеру, нерациональним управлінням господарською діяльністю самих підприємств, неефективним використанням позичкових коштів, тобто факторами внутрішнього характеру.

Безумовно, одна з головних причин виробничої і фінансової неплатоспроможності вітчизняних підприємств, кризи неплатежів, які призвели за останні роки до катастрофічного зменшення реального валового внутрішнього продукту, полягає в тому, що дотепер украй нерішуче застосовується такий визнаний у всьому світі спосіб цивілізованого врегулювання відносин боржників і кредиторів, як інститут банкрутства.

Загально визнаними основними цілями інституту банкрутства в країнах з ринковою економікою є: стимулювання розвитку підприємницької діяльності і зростання ефективності економіки; контролювання господарських відносин між окремими суб'єктами ринку, забезпечення рівності прав, обов'язків і відповідальності; очищення ринків від недієздатних учасників; справедливий розподіл майна банкрута між його кредиторами; створення умов для відтворення підприємницької діяльності у випадку доцільності і бажання власників.

Без законодавства про фінансову неспроможність підприємств неможливе фінансування ринкової економіки як такої. Законодавство про банкрутство не тільки стимулює підприємства до ефективного використання активів і захищає інтереси кредитора, а й може містити механізми, спрямовані на фінансове оздоровлення боржника.

Вирішення сукупності проблем для виведення підприємства з кризового становища у світовій економіці, в тому числі і в Україні, безпосередньо пов'язане з комплексом заходів і інструментарію, який називається системою санаційних заходів.

Механізми попередження банкрутства дозволяють на ранніх етапах виявити кризові явища та провести необхідні санаційні заходи. Крім того, санація є важливою складовою у керуванні підприємством, котре перебуває у кризовому стані. Знання і впровадження економічних аспектів санації є невід'ємною складовою оздоровлення не тільки суб'єктів господарської діяльності, але й економіки країни в цілому. Таким чином, ефективне запровадження санаційних процедур набуває не тільки економічного, але й соціального змісту.

Створена в Україні система банкрутства, як основний елемент антикризового управління, передбачає наявність Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”, що набрав чинності з 1 січня 2000 року. Реалізація вимог цього закону дає можливість регулювати питання фінансової санації та банкрутства підприємств, підвищувати ефективність здійснення досудових процедур санацій підприємств-боржників.

За умови правильності і розуміння та застосування потенційних можливостей системи банкрутства власниками і керівниками різних рівнів Україна зможе подолати непослідовність і в'ялість реформування економіки, забезпечити поступове відродження та подальший її розвиток.

На жаль, вітчизняна література не багата виданнями, у яких розглядаються питання антикризового керування на підприємствах України. Тому зарубіжний досвід розвитку становлення фінансової санації та банкрутства підприємств як наука представляє інтерес в теоретичному та практичному плані, але його вивчення необхідно не для копіювання, а для застосування з врахуванням вітчизняних особливостей розвитку економіки. При цьому надзвичайно важливо розробити оптимальну стратегію санації підприємств та ефективний варіант інвестиційної політики її реалізації на користь виробництва в Україні.

Оригінальна компановка тексту підручника забезпечує використання повного комплексу основних методів навчання: словесного, наочного і практичного; дає можливість студенту самостійно вивчати дисципліну, полегшує засвоєння програмного матеріалу.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Карпунь Іван Назарович

Санація підприємств

Підручник

Керівник видавничого проекту — *В.М. Піча*

Формат 60×84 ¹/₁₆. Умовн. друк. арк. 36,12.
Гарнітура Ньютон.

ПП “Магнолія 2006”

м. Львів-53, 79053, Україна.

Тел.+380503701957, e-mail: magnol06@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції: серія ДК № 2534 від 21.06.2006 р.
видане Державним комітетом телебачення та радіомовлення України

Віддруковано у друкарні видавництва “Магнолія 2006”